

ЗАМОНАВИЙ ДУНЁ ТАРТИБОТИДА ИСРОИЛ ДАВЛАТИ

Худойкулов Алишер Облокулович

Мустақил изланувчи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7179712>

Аннотация. Мазкур мақолада Халқаро муносабатлар тизимида Исроил давлати ташқи сиёсий фаолиятининг устувор йўналишлари, мақсад ва вазифалари ҳамда асосий йўналишлари ёритилган. Шунингдек, Исроил ташқи алоқаларига таъсир кўрсатувчи омиллар таҳлили очиб берилган.

Калим сўзлар: халқаро ҳамкорлик, давлатлараро муносабат, ташқи сиёсий фаолият, Яқин Шарқ минтақаси, минтақа давлатлари, кучлар мувозанати, сионистик мафкура.

ПОЛОЖЕНИЕ ИЗРАИЛЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Аннотация. В данной статье выделены направления, цели, задачи и основные направления внешнеполитической деятельности Государства Израиль в системе международных отношений. Также раскрывается анализ факторов, влияющих на внешние отношения Израиля.

Ключевые слова: международное сотрудничество, межгосударственные отношения, внешнеполитическая деятельность, ближневосточный регион, государства региона, баланс сил, сионистская идеология.

THE POSITION OF ISRAEL IN THE PRESENT WORLD

Abstract. This article highlights the directions, goals, objectives and the main directions of the foreign policy activity of the State of Israel in the system of international relations. It also reveals an analysis of the factors influencing Israel's foreign relations.

Keywords: international cooperation, interstate relations, foreign policy, Middle East region, states of the region, balance of power, Zionist ideology.

КИРИШ

Яқин Шарқ минтақаси кўп кутбли дунё тартиботида геосиёсий рақобат майдонида айланиб бораётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Бу геосиёсий рақобатда АҚШ, Россия ва Хитой сингари глобал кучлар билан бирга Туркия, Эрон, Исроил ва араб давлатлари каби минтақавий иштирокчилар ҳам мавжуд. Минтақадаги геосиёсий рақобатда глобал иштирокчилардан фарқли равишда минтақавий иштирокчиларнинг ҳар бири ўз иштирокини асослаш ва мустаҳкамлаш учун диний, тарихий ва лингвокултурологик омиллардан фойдаланишга ҳаракат қилиб келади. Улар орасида фақат Исроил на маданий, на тил ва на диний жиҳатдан бирор бир омилни кўрсата олмас-да, энг фаол ва нисбатан муваффақиятли ташқи сиёсат юритаётган давлат ҳисобланади. Исроилнинг минтақадаги фаоллиги, эришаётган натижалари унинг азалий рақиблари бўлган Эрон ва араб давлатларининг манфаатларига мос келмайди.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Исроил давлати ўз мустақиллигини қўлга киритгандан кейин халқаро муносабатларда мустақил ташқи сиёсати шакллана бошлади ва ҳозирги кунда Яқин Шарқ минтақасидаги сиёсий жараёнларда муҳим роль ўйнавчи давлатлардан бири ҳисобланади.

Хусусан, замонавий жаҳон ва минтақавий сиёсатда муҳим ўрин тутувчи Исроил давлатининг 1948 йил 14 майда Сионистик ҳаракат фаолияти ва дунёнинг етакчи кучлари

сиёсати натижасида ҳамда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 1947 йил 29 ноябрдаги 181/11-сонли резолюциясига мувофиқ ташкил топиши [1] XX асрнинг муҳим воқеаларидан бири ҳисобланади. Исроилнинг давлат сифатида шаклланиши ҳамда давлатлараро муносабатга киришиши мураккаб ва ўзига хос шароитларда содир бўлди. Бугунги кунга қадар дунёда унга бўлган муносабат ноаниқлигича қолмоқда. Баъзи халқаро муносабатлар субъектлари учун бу давлат Яқин Шарқда пайдо бўлиши тарихий адолатсизлик бўлиб туюлса, бошқалар учун унинг мавжудлигини инкор этиб бўлмаслиги билан характерланади.

1948 йил 14 майда қабул қилинган Исроил давлатининг Мустақиллик Декларацияси давлатнинг ҳуқуқий институтларининг шаклланиши ва фаолияти учун катта аҳамиятга эга. 1994 йилдан Мустақиллик Декларацияси ҳуқуқий мақоми белгиланди [2]. Бироқ, у императив қоидалар ва нормаларни ўз ичига олмаганлиги сабабли, айрим Исроил ҳуқуқшунослари томонидан ёзма конституция бўла олмаслиги таъкидланади.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Исроил давлатининг ташқи сиёсий фаолияти бўйича эксперт Аднан Адван мамлакатнинг минтақадаги ташқи сиёсатининг бош мақсади – минтақада сионистик ғояларга нисбатан душманона қарашлар тарқалишини чеклаш ва олдини олиш, дунёда янги ташкил топган республикаларда Исроилга нисбатан ишончли ҳамда кучли иттифоқчилик муносабатини шакллантиришдан иборат деб ҳисоблайди.

Исроилнинг ташқи сиёсий фаолияти давлат ташкил этилгандан сўнг, сионистик мафкура асосида ташқи сиёсий фаолияти ва давлат бошқарувида бир қатор **элементлар** белгилаб олинган. Улар қуйидагилар:

- яхудий аҳолиси кўп бўлган яхудий ҳудудини яратиш ва сақлаш;
- биринчи навбатда иқтисодиётни ривожлантириш;
- йирик давлатларнинг сиёсий кўллаб-қувватлашига эришиш ва сақлаш;
- “ҳеч қачон синдроми” нинг ривожланиши, яъни яхудийлар ҳеч қачон ўзларини химоя қила олмайдилар (*ҳарбий қурол сотиб олиш ва ядровий қурол ишлаб чиқариш*);
- атрофдаги душман бўлган араб аҳолисига нисбатан Исроилнинг демографик пастиги ва географик жиҳатдан ҳудуднинг кичиклиги асимметриясини қоплаш учун мудофаа сиёсатини ишлаб чиқиш,
- давлат фаровонлигини таъминлаш учун етарли бўлган сув, хомашё ва бошқа ёқилғи маҳсулотларини мамлакатга киришини таъминлаш;
- иложи борича қўшнилар билан муроСага келиш ва минтақавий экзистенциал таҳдидларни зарарсизлантириш [3].

Бугунги кунда Исроил давлати ташқи сиёсатининг асосий **йўналишлари** қуйидагилар ҳисобланади:

- араб дунёси (биринчи навбатда қўшни, Иордания, Миср, Сурия, Ливан давлатлари) анъанавий душман сифатида;
- АҚШ асосий стратегик ҳамкор сифатида;
- Россия Яқин Шарқдаги янги ҳамкор сифатида.

Исроил давлати ташқи сиёсий фаолиятининг асосий **тамойлари** эса:

- Исроил давлати ва унинг фуқаролари хавфсизлигининг устуворлиги (*ҳар қандай ташқи таъжовуз, сепаратизм ва экстремизмга қарши курашиш*);

- куч назорати (*Исроил давлатининг хавфсизлиги ва ҳудудий яхлитлигини сақлаш учун қўшни давлатларга ва Фаластин маъмурияти раҳбариятига кучли таъсир кўрсатишининг зарурати*);

- минтақада буюк давлатларнинг кучлар мувозанатини сақлаш (*АҚШнинг Яқин Шарқдаги таъсирини мустаҳкамлаш учун янги имкониятларни (ҳам дипломатик, ҳам савдо-иқтисодий) излаш, шу жумладан - Россия Федерацияси ва Европа Иттифоқи ёрдами билан давлатнинг тўлиқ суверенитетини тиклаш*);

- ҳудудий имтиёзлардан воз кечиш ("*ер эвазига тинчлик*") [4].

Исроил давлати ташкил этилгандан сўнг, Араб Лигасининг бойкотларига ва давлатни дипломатик равишда изоляция қилишга уринишларга дуч келди. Бугунги кунда, Исроил Бирлашган Миллатлар ташкилотига аъзо давлатларнинг 164 таси, шунингдек, Муқаддас Тахт (*Holy See*), Косово, Кук ороллари (*Cook Islands*) ва Ниуе билан дипломатик алоқаларни амалга ошириб келмоқда. Айрим давлатлар Исроилни давлат сифатида тан оладилар, аммо дипломатик алоқаларга эга эмаслар. Бир пайтлар Куба ва Венесуела, Араб Лигасидан Мавритания, Мали ва Нигер, Малдив ороллари ва Ислон инқилобигача Эрон Исроил билан дипломатик муносабатларга эга бўлган [5], аммо ҳозирги кунда алоқалар тўхтатилган. Бундан ташқари, Исроил билан ўз вақтида расмий иқтисодий алоқаларга эга бўлган (*биринчи навбатда, савдо идоралари*) бир қатор давлатлар (*Араб Лигасининг барча аъзолари*) кейинчалик тўлиқ дипломатик алоқаларга эга бўлмаган ҳолда бу алоқалари узилган (*Марокаш, Уммон, Қатар ва Тунис. Марокаш 2020 йилда алоқаларни янгилади ва дипломатик муносабатлар ўрнатилди*).

Таҳлил натижаларига кўра, Исроилнинг ташқи алоқаларига, биринчи навбатда, Яқин Шарқда сақланиб қолаётган сиёсий вазият, араб-исроил можароси ҳамда Эроннинг ядровий дастури таъсир кўрсатади. Шунинг учун, Исроилнинг ташқи сиёсатдаги мақсадлари дипломатик изоляцияни енгиб ўтиш ва Яқин Шарқ минтақасида ҳам, ундан узоқроқда ҳам имкон қадар кўпроқ давлатлар томонидан тан олиниши ва дўстона муносабатларига эришиш ҳисобланади. Исроил миллий мақсадларга эришиш учун очик ва яширин дипломатияни амалга оширади. Мисол учун, тижорат савдоси ва илмий-техникавий ҳамкорлик, хомашё импорти, ҳарбий-техник ҳамкорлик, шунингдек, унинг иттифоқчилари билан разведка соҳасида алоқаларни ўрнатиш ва мустаҳкамлаш, ҳарбий асирларни алмашиш ва гаровга олинганларни озод қилиш бўйича бир қатор тадбирларни амалга ошириб келмоқда.

Шу билан бирга, Исроилга яҳудийларнинг иммиграциясини кучайтиришга ва диаспорадаги заиф яҳудий жамоаларини ҳимоя қилишга ҳамда ривожланаётган мамлакатларга ёрдам кўрсатиш ва йирик офатларга дуч келган давлатларга гуманитар ёрдам беришга ҳаракат қилди.

МУҲОКАМА

Хулоса сифатида айтиб ўтиш жоизки, бугунги кунда Исроил давлати мураккаб геосиёсий ўзгаришларни бошдан кечирмоқда. Бу биринчи навбатда, Исроилнинг қўшни араб давлатлар, жумладан, Фаластин билан конфликтли муносабатларининг давом этиб келаётганлиги билан боғлиқ.

Исроилнинг халқаро майдонда кўп томонлама ташқи сиёсатини олиб боришда ва хорижий давлатлар билан сиёсий, иқтисодий ва бошқа соҳаларда ҳамкорликни

ривожлантиришда, шунингдек, халқаро муносабатларда ўз позициясини мустаҳкамлашда халқаро ва минтақавий ташкилотлар муҳим халқаро институт ҳисобланади.

ХУЛОСА

Исроилнинг араб давлатлари билан муносабатларида салбий тенденция сақланиб қолаётган бўлса, етакчи давлатлар, жумладан, АҚШ, Хитой, ЕИ давлатлари ва Россия билан алоқалари мустаҳкамланиб бормоқда. Шунингдек, Исроил етакчи давлатлар ва янги ташкил топган республикалар билан сиёсий, иқтисодий ва хавфсизлик соҳаларидаги алоқаларни ривожлантиришдан манфаатдор.

REFERENCES

1. Charles D. Smith. Establishment of the State of Israel – 2001. // <https://www.encyclopedia.com/politics/>
2. Martin Kramer. How Israel's Declaration of Independence became its Constitution. – Jerusalem: Mosaicmagazine, 2021.
3. Корнилов А.А. Внешнеполитические приоритеты государства Израиль в начале XXI века. – Нижегородский государственный университет, 2003. С. 328-337
4. Камилова Ф. И. Приоритетные направления внешней политики Израиля. – М.: МГУ имени М.В. Ломоносова, 2018.
5. Foreign relations of Israel // <https://en.wikipedia.org/wiki/>